



بررسی مشکلات حفاظت از منابع طبیعی با رویکردی ترویجی و اجتماع محور

حسینعلی متولی^۱، عبد الرضا نراقی^۲

چکیده

امروزه اهمیت منابع طبیعی و نقش حیاتی آن در توسعه و پیشبرد کشورهای مختلف از جمله کشورهای جهان سوم امری انکارناپذیر است. استفاده مطلوب از منابع طبیعی در کشور می‌تواند ضامن ماندگاری و توسعه پایدار باشد و عدم توجه به آن می‌تواند متضمن مسائلی باشد که مجموعه برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشور را با مخاطره روبرو سازد. از این رو درک درست از نقش عوامل بازدارنده و کاستن از میزان آنها در مقابل تقویت عوامل مشوق می‌تواند به موفقیت در امر حفاظت از منابع طبیعی بیانجامد به همین دلیل هدف کلی این تحقیق بررسی و شناسایی موانع و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی در محدوده تحقیق می‌باشد. این تحقیق از نوع کاربردی و به روش توصیفی، همبستگی انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق شامل ۶۳ نفر از مروجان، محققان و کارشناسان منابع طبیعی استان سمنان می‌باشد. روش نمونه‌گیری در تحقیق حاضر بصورت سرشماری بوده است و برای جمع‌آوری اطلاعات از دو روش عمده یعنی روش کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی استفاده گردیده است و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS استفاده شده است. نتایج حاصل از ضریب همبستگی بین متغیرها نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل همکاری سازمان‌های دولتی و تامین مواد سوختی از طرف دولت برای روستائیان با میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی رابطه معکوس و معنی‌داری وجود دارد ولی بین متغیرهای سابقه فعالیت، همکاری سازمان‌های غیر دولتی و توجه به مشارکت مردمی در طرح‌ها با متغیر وابسته هیچگونه رابطه معنی‌داری مشاهده نمی‌شود در خصوص اولویت بندی موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، ملاحظه می‌گردد که مهمترین عامل کمبود نیروهای محافظ جنگل (قرقبانان و مروجان) می‌باشد که در اولویت اول قرار دارد. همچنین رقابت ناسالم و غیر قابل کنترل در امر بهره‌برداری از منابع طبیعی، حضور بیش از حد دام در جنگلها و مراتع با میانگین‌های بالا در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند.

واژه‌های کلیدی: منابع طبیعی، ترویج، اجتماع محور

^۱قائم مقام دفتر آموزش، ترویج و آموزش سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور دانشجوی دکتری آموزش و ترویج دانشگاه تهران
^۲مدرس دانشگاه - دکتری آموزش و ترویج کشاورزی



مقدمه

منابع طبیعی بستر توسعه پایدار و پشتوانه حیات طبیعی و میراث فرهنگی جامعه انسانی به شمار می رود. رشد فزاینده جمعیت، ضرورت دسترسی به خدمات های شغل جایگزین کمبود منابع و فقدان الگوی کارآمد توسعه موجبات فشار بیش از حد بر منابع طبیعی تجدید شونده را فراهم نموده و امروز تخریب منابع طبیعی به عنوان یک معضل جهانی فکر برنامه ریزان و سیاست گذاران را به خود جلب کرده است روند تخریب منابع طبیعی کشور ما هم از این قاعده مستثنی نیست. زیرا علاوه بر سرمایه گذاری های گسترده به علت گستردگی منابع طبیعی، تنوع مشکلات و موانع اقتصادی - اجتماعی و محدودیت منابع دولت، اهداف و مأموریت های حفظ، احیاء، توسعه و بهره برداری بهینه از منابع طبیعی به طور کامل تحقق نیافته است، لذا بررسی و شناسایی موانع و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی امری اجتناب ناپذیر به نظر می رسد از این رو تحقیق حاضر به منظور بررسی موانع و مشکلات موجود در زمینه حفاظت از منابع طبیعی استان سمنان صورت گرفته است و اهداف اختصاصی آن شامل موارد ذیل می باشد.

- بررسی و شناسایی ویژگی های فردی پاسخگویان
 - بررسی میزان توجه به مشارکت مردم در طرح های اجرا شده در خصوص حفاظت از منابع طبیعی
 - بررسی میزان همکاری سازمان های دولتی و غیر دولتی و تاثیر سیاست های سازمان جنگلها و مراتع کشور در خصوص حفاظت از منابع طبیعی
 - تعیین میزان و نوع سوخت مصرفی روستائیان و تاثیر آن در بوجود آمدن مشکلات موجود در حفاظت از منابع طبیعی
 - تعیین میزان تامین سوخت مصرفی روستائیان از سوی دولت
 - بررسی و اولویت بندی میزان تاثیر وسائل و روش های آموزشی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی
 - بررسی و اولویت بندی میزان موانع و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی
 - بررسی و اولویت بندی عوامل موثر در کاهش تخریب و حفاظت از منابع طبیعی
 - بررسی نقش ترویج در توسعه فعالیتهای حفاظتی و کاهش تخریب منابع طبیعی
- جهت دستیابی به اهداف مورد نظر تحقیق پرسشنامه ای شامل ۱۹ سؤال باز و بسته و حاوی ۶۰ گویه تهیه و تدوین گردید و توسط مروجان، محققان و کارشناسان منابع طبیعی استان سمنان تکمیل گردید و اطلاعات بدست آمده به وسیله نرم افزار کامپیوتری SPSS مورد تجزیه و تحلیل و آزمون قرار گرفت که نتایج اطلاعات حاصله در دو بخش توصیفی و استنباطی بررسی گردید که در قسمت توصیفی مشخصه های آماری چون جداول توزیع فراوانی، فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، میانه، مد، نما، انحراف معیار و ... آورده شده است و در بخش استنباطی به منظور تعیین رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته از ضریب همبستگی اسپیرمن و برای تعیین اختلاف بین میانگین های متغیرهای مستقل از آزمون کروسکال والیس و من وایت نی و برای تعیین تاثیر جمعی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از رگرسیون چند متغیره استفاده گردیده است.

روش شناسی

با توجه به اینکه در این مطالعه به بررسی رابطه بین متغیرها پرداخته میشود، تحقیق از نوع همبستگی (همخوانی) می باشد و علاوه بر شناسایی موانع و مشکلات موجود در (قسمت توصیفی تحقیق) در فرضیه های ارتباطی به بررسی وابستگی بین متغیرها پرداخته می شود. همچنین در فرضیه های مقایسه ای با استفاده از آزمونهای مناسب معنی دار بودن اختلاف ها را آزمون می نماییم. علاوه بر این چون این تحقیق به کاربرد مبانی نظری در موقعیت های واقعی می پردازد و نتایج آن می تواند برای حل مشکلات حفاظت از منابع طبیعی موثر باشد لذا از نوع تحقیق کاربردی است.

متغیرهای تحقیق:

الف) متغیر وابسته: متغیر وابسته این تحقیق میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی استان سمنان می باشد.



ب) متغیرهای مستقل: در تحقیق حاضر ۱۲ متغیر مستقل وجود دارد که شامل: سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، محل اشتغال، عنوان شغلی، موقعیت محل خدمت، سابقه فعالیت در حفاظت از منابع طبیعی، همکاری سازمان های دولتی، همکاری سازمان های غیر دولتی، میزان تامین مواد سوختی از طرف دولت، نوع سوخت مصرفی و توجه به مشارکت مردمی می باشد.

روش جمع آوری اطلاعات

در تحقیق حاضر برای جمع آوری اطلاعات از دو روش عمده یعنی روش کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی استفاده شده است. در روش اسنادی و کتابخانه‌ای ابتدا به منابع رایانه‌ای مراجعه و پس از انتخاب منابع مورد نظر نسبت به تهیه و فیش برداری اقدام گردید در این تحقیق بررسی جامعی در اسناد و مدارک صورت گرفت تا ضمن تحکیم پایه‌های نظری تحقیق از نتایج بررسی‌های مشابه در خصوص موضوع تحقیق استفاده گردد. در روش میدانی تنها وسیله مورد استفاده پرسشنامه می‌باشد. برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز در تحقیق با استفاده از مبانی نظری و فرضیات تحقیق پرسشنامه‌های حاوی ۱۹ سؤال و ۶۰ گویه تهیه گردید. این پرسشنامه دارای سئوالات باز و بسته می باشد که در سئوالات بسته ویژگیهای شخص پاسخگو و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی و عوامل موثر بر مشکلات حفاظت منابع طبیعی مورد سنجش قرار گرفته است.

جدول ۱: بررسی آمار تحلیلی مورد استفاده برای هر یک از فرضیه های تحقیق

ردیف	متغیر مستقل	جنس	متغیر وابسته	جنس	رابطه	مقایسه
۱	سطح تحصیلات	ترتیبی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	ترتیبی	رتیبی	اسپیرمن
۲	رشته تحصیلی	اسمی				کروسکال
۳	محل اشتغال	اسمی				کروسکال
۴	عنوان شغلی	اسمی				کروسکال
۵	موقعیت محل خدمت	اسمی				من وایت نی
۶	سابقه فعالیت	فاصله ای				اسپیرمن
۷	همکاری سازمان های دولتی	ترتیبی				اسپیرمن
۸	همکاری سازمان های غیر دولتی	ترتیبی				اسپیرمن
۹	میزان تامین مواد سوختی از طرف دولت	ترتیبی				اسپیرمن
۱۰	نوع سوخت مصرفی	اسمی				کروسکال
۱۱	میزان استفاده از روشهای آموزشی	ترتیبی				اسپیرمن
۱۲	توجه به مشارکت مردمی	ترتیبی				اسپیرمن



یافته ها و بحث

اولویت بندی موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی

در خصوص اولویت بندی موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی با توجه به جدول شماره ۲ ملاحظه می گردد که مهمترین عامل کمبود نیروهای محافظ جنگل (قرقبانان و مروجان) با میانگین ۴/۴۸ می باشد که در اولویت اول قرار دارد. همچنین رقابت ناسالم و غیر قابل کنترل در امر بهره برداری از منابع طبیعی، حضور بیش از حد دام در جنگلها و مراتع با میانگین های بالا در رتبه های دوم و سوم قرار گرفته اند. در جداول ذیل خلاصه نتایج بدست آمده آورده شده است.

جدول ۲: اولویت بندی موانع و مشکلات موجود در حفاظت از منابع طبیعی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد (N)	گویه ها
۱	۰/۹۳	۴/۴۸	۶۳	کمبود نیروهای محافظ و مروج جنگل و مرتع (جنگلبان مروج)
۲	۰/۸۸	۴/۲۱	۶۱	رقابت ناسالم و غیر قابل کنترل در امر بهره برداری از منابع طبیعی
۳	۱/۰۷	۴/۱۶	۶۳	حضور بیش از حد دام در جنگلها و مراتع
۴	۱	۴/۱۰	۶۳	پراکندگی و ناهماهنگی بین سازمانهای اجرایی، تحقیقاتی و آموزشی و برنامه ریزی
۵	۱/۱۲	۴/۰۶	۶۳	عدم هماهنگی دستگاههای اجرایی در رابطه با اجرای منظم و دقیق قوانین منابع طبیعی
۶	۰/۸۰	۳/۴	۶۳	عدم انگیزه مادی برای جلب مشارکت روستائیان در حفاظت از منابع طبیعی
۷	۱/۱۰	۳/۹۵	۶۰	پائین بودن سطح سواد فنی بهره برداران
۸	۱/۱۴	۳/۹۲	۶۳	افزایش جمعیت بهره بردار
۹	۱	۳/۹۰	۶۳	استفاده بی رویه روستائیان از جنگل ها و مراتع
۱۰	۱/۲۱	۳/۸۹	۶۳	تغییرات مکرر در نظام تشکیلات منابع طبیعی و عدم تغییرات زیر بنایی
۱۱	۱/۰۷	۳/۸۹	۶۲	بیسوادی و کم سوادی بهره برداران
۱۲	۱/۱۹	۳/۸۷	۶۲	تبدیل اراضی مرتعی به اراضی کشاورزی
۱۳	۱/۱۱	۳/۸۵	۶۲	عدم آشنائی کامل برنامه ریزان به مسائل قانونی، اجتماعی و اقتصادی حاکم بر منابع طبیعی کشور
۱۴	۱/۰۵	۳/۸۱	۶۲	عدم بازنگری و کنترل دقیق مطالعات انجام شده و برنامه های اجرا شده
۱۵	۱/۲۹	۳/۷۱	۶۳	عدم هماهنگی دستگاههای قضائی در رابطه با اجرای منظم و دقیق قوانین منابع طبیعی
۱۶	۱/۰۹	۳/۶۸	۶۳	تعداد کم نیروهای متخصص ترویج و عدم بکارگیری آنها
۱۷	۱/۱۰	۳/۵۶	۶۳	عدم آموزشهای لازم برای روستائیان در خصوص حفاظت از منابع طبیعی
۱۸	۱/۰۸	۳/۵۴	۶۳	عدم شفافیت در قوانین موجود و تفسیر به رای قانون بر اساس دیدگاههای کارشناسی مختلف
۱۹	۰/۹۱	۳/۵۲	۶۱	فقدان نیازسنجی آموزشی از بهره برداران
۲۰	۰/۹۴	۳/۵۲	۶۲	عدم تفسیر به هنگام قانون جنگل و مراتع در رابطه با مالکیت منابع طبیعی و بهره برداری از آن
۲۱	۱/۱۵	۳/۴۹	۶۳	عدم انطباق قوانین موجود با عرف، آداب و رسوم و ساختارهای اجتماعی و اقتصادی مردم
۲۲	۱/۰۹	۳/۴۸	۶۳	عدم توجه به نیازهای واقعی و مبتنی بر ساختارهای اکولوژیکی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مردم
۲۳	۱/۰۵	۳/۴۸	۶۳	به مشارکت نگرستن روستائیان در حفاظت از منابع طبیعی
۲۴	۱/۲۲	۳/۴۶	۶۳	عدم آشنائی کارشناسان و مروجین با نحوه تحقیقات صحیح و آموزش اصولی و ارتباط تنگاتنگ با مردم



۲۵	۱/۲۱	۳/۴۳	۶۳	فعالیت‌های عمرانی نظیر جاده سازی، شبکه برق و ...
۲۶	۱/۱۶	۳/۴۱	۶۱	عدم انگیزه معنوی برای جلب مشارکت روستائیان در حفاظت از منابع طبیعی
۲۷	۱/۰۶	۳/۴۰	۶۲	محدود بودن میزان آگاهی اعضاء درمورد حفاظت از منابع طبیعی
۲۸	۱/۱۹	۳/۳۴	۶۲	اختلاف بین روستائیان
۲۹	۱/۱۹	۳/۳۴	۶۲	پائین بودن میزان ارتباط روستائیان با کارشناسان و مروجان منابع طبیعی
۳۰	۱/۱۹	۳/۲۷	۶۳	قطع سرشاخه ها یا شاخه های جوان جهت خوراک دام
۳۱	۱/۱۱	۳/۲۶	۶۱	عدم تهیه طرح های اجرایی و کاربردی در مقیاس مبتنی بر کوچکترین واحد بهره برداری
۳۲	۱/۰۹	۳/۱۸	۶۲	تمرکز واحدهای اجرایی در مراکز و دور از عرصه های بهره برداری
۳۳	۱/۱۷	۳/۱۳	۶۳	آفات و بیماریهای درختان جنگلی و گیاهان مرتعی
۳۴	۱/۰۷	۳/۱۰	۶۳	حوادث غیر مترقبه نظیر سیل، آتش سوزی و ...
۳۵	۰/۹۹	۳/۰۳	۶۰	توسعه بافت فعلی تشکیلات اجرایی بر اساس بینش دولتی فکر کردن و اجرای دولتی پروژه ها
۳۶	۱/۲۰	۲/۸۵	۶۲	ملی شدن جنگلها و مراتع و حذف ساختارهای مالکیت و بهره برداری عرفی مردم از عرصه ها بدون جایگزینی و قانونمندی مناسب

اولویت بندی عوامل موثر در کاهش تخریب و حفاظت از منابع طبیعی

در خصوص اولویت بندی عوامل موثر در کاهش تخریب و حفاظت از منابع طبیعی با توجه به جدول شماره ۳ ملاحظه می گردد که مهمترین مبارزه جدی با متخلفین با میانگین ۴/۶۱ می باشد که در اولویت اول قرار دارد. همچنین سازماندهی و برقراری تعادل دام و مرتع و حل کمبود سوخت از طریق جایگزینی سوخت فسیلی به جای سوخت نباتی (هیزم) با میانگین های بالا در رتبه های دوم و سوم قرار گرفته اند همچنین تصویب قوانین مورد نیاز و حذف قوانین ناکارآمد با میانگین ۳/۹۲ در رتبه آخر قرار گرفته است. در جداول ذیل خلاصه نتایج بدست آمده آورده شده است.



جدول ۳: اولویت بندی عوامل موثر در کاهش تخریب و حفاظت از منابع طبیعی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد (N)	گویه ها
۱	۰/۷۸	۴/۶۱	۶۱	مبارزه جدی با متخلفین
۲	۰/۸۵	۴/۴۱	۶۳	سازماندهی و برقراری تعادل دام و مرتع
۳	۰/۸۰	۴/۴۱	۶۳	حل کمبود سوخت از طریق جایگزینی سوخت فسیلی به جای سوخت نباتی (هیزم)
۴	۰/۹۶	۴/۴۰	۶۳	افزایش نیروهای محافظ و مروج جنگل و مرتع (جنگلبان مروج)
۵	۰/۹۲	۴/۱۳	۶۳	انجام تعهدات حمایتی از سوی دولت
۶	۱/۰۳	۴/۰۸	۶۲	جلب اعتماد مردم از طریق بکارگیری اجرای پروژه های زود بازده حفاظتی
۷	۰/۸۸	۴	۶۳	آموزش های ترویجی لازم برای روستائیان
۸	۱/۰۱	۳/۹۵	۶۳	تسهیلات بانکی
۹	۱/۱۱	۳/۹۵	۶۳	استفاده از نیروهای نظامی و انتظامی در برخورد با متخلفین
۱۰	۱/۱۳	۳/۹۲	۶۳	تصویب قوانین مورد نیاز و حذف قوانین ناکارآمد
۱۱	۰/۹۰	۳/۸۵	۶۲	استفاده از همکاری نیروهای مردمی و شوراها
۱۲	۰/۸۲	۳/۸۲	۶۲	ایجاد شرکتهای تعاونی ویژه جنگل نشینان و مرتع داران
۱۳	۱/۱۳	۳/۸۱	۶۳	مبارزه با افات و بیماریهای جنگلها و مراتع

خلاصه و نتایج تحقیق

منابع طبیعی بستر توسعه پایدار و پشتوانه حیات طبیعی و میراث فرهنگی جامعه انسانی به شمار می رود. رشد فزاینده جمعیت، کمبود منابع و فقدان الگوی کارآمد توسعه موجب فشار بیش از حد بر منابع طبیعی تجدید شونده را فراهم نمود و جلوگیری از تخریب منابع طبیعی و حفاظت از آن به عنوان یک معضل جهانی فکر برنامه ریزان و سیاست گذاران را به خود جلب کرده است. روند تخریب منابع طبیعی در کشور نیز از این قاعده مستثنی نیست. زیرا علی رغم سرمایه گذاری های گسترده به علت گستردگی عرصه های منابع طبیعی، تنوع مشکلات و موانع اقتصادی - اجتماعی و محدودیت منابع دولتی، هدفهای دولت در حفظ، احیاء، توسعه و بهره برداری بهینه از منابع طبیعی به طور کامل تحقق نیافته است، لذا بررسی و شناسایی موانع و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ضروری به نظر می رسد. و این تحقیق به بررسی موانع و مشکلات موجود در زمینه حفاظت از منابع طبیعی استان سمنان می پردازد و هدفهای اختصاصی آن شامل موارد ذیل می باشد:

- بررسی و شناسایی ویژگی های فردی پاسخگویان
- بررسی میزان توجه به مشارکت مردم در طرح های اجرا شده در خصوص حفاظت از منابع طبیعی
- بررسی میزان همکاری سازمان های دولتی و غیر دولتی و تاثیرسیاست های سازمان جنگلها و مراتع کشور در خصوص حفاظت از منابع طبیعی



- تعیین میزان و نوع سوخت مصرفی روستائیان و تاثیر آن در بوجود آمدن مشکلات موجود در حفاظت از منابع طبیعی
 - بررسی و اولویت بندی میزان تاثیر وسائل و روش های آموزشی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی
 - بررسی و اولویت بندی میزان موانع و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی
 - بررسی و اولویت بندی عوامل موثر در کاهش تخریب و حفاظت از منابع طبیعی
 - بررسی نقش ترویج در توسعه فعالیتهای حفاظتی و کاهش تخریب منابع طبیعی
- جهت دستیابی به اهداف مورد نظر تحقیق پرسشنامه ای شامل ۱۹ سؤال باز و بسته و حاوی ۶۰ گویه تهیه و تدوین گردید و توسط مروجان، محققان و کارشناسان منابع طبیعی تکمیل گردید و اطلاعات بدست آمده به وسیله نرم افزار کامپیوتری SPSS مورد تجزیه و تحلیل و آزمون قرار گرفت که نتایج اطلاعات حاصله در دو بخش توصیفی و استنباطی بررسی گردید که در قسمت توصیفی مشخصه های آماری چون جداول توزیع فراوانی، میانگین، میانه، مد، نما، انحراف معیار و ... آمده است و در بخش استنباطی به منظور تعیین رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته از ضریب همبستگی اسپیرمن و برای تعیین اختلاف بین میانگین های متغیرهای مستقل از آزمون کروسکال والیس و من وایت نی و برای تعیین تاثیر جمعی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از رگرسیون چند متغیره استفاده گردید.

یافته ها و آزمون فرضیه های تحقیق

در این قسمت نتایج حاصل از تحقیق در بخش آمار تحلیلی بیان می گردد. برای آزمون فرضیه های تحقیق از آزمون کروسکال والیس، من وایت نی و ضریب همبستگی اسپیرمن و رگرسیون چند متغیره استفاده گردید.

نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس در مورد متغیرهای دیدگاه افراد با سطح تحصیلات مختلف و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($X^2 = 19/30$ و $p = 0/000$) مشخص می نماید که مقدار بدست آمده در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی دار می باشد. بنابراین می توان اظهار کرد بین دیدگاههای افراد با سطح تحصیلات مختلف در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود دارد.

نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس در مورد متغیرهای دیدگاه افراد با رشته های مختلف تحصیلی و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($X^2 = 3/09$ و $p = 0/213$) مشخص می نماید که مقدار بدست آمده در سطح اطمینان ۵ درصد معنی دار نمی باشد بنابراین می توان اظهار کرد که بین دیدگاههای کارشناسان با رشته های مختلف تحصیلی در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود ندارد.

نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس در مورد متغیرهای دیدگاه افراد با عناوین مختلف شغلی و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($X^2 = 2/79$ و $p = 0/425$) نشان می دهد که مقدار بدست آمده در سطح اطمینان ۵ درصد معنی دار نمی باشد. بنابراین می توان اظهار کرد که میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی در بین شهرستانهای مختلف استان تفاوت معنی داری وجود ندارد.

نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس در مورد متغیرهای دیدگاه افراد با عناوین مختلف شغلی (محقق، مروج و کارشناس اجرایی)، حفاظت از منابع طبیعی ($X^2 = 5/19$ و $p = 0/001$) نشانگر آن است که مقدار بدست آمده در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی دار می باشد. بنابراین می توان اظهار کرد که بین دیدگاههای کارشناسان با عناوین مختلف شغلی (محقق، مروج و کارشناس اجرایی)، از نظر میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود دارد.

محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر سابقه فعالیت کارشناسان در خصوص حفاظت از منابع طبیعی و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($r = -0/057$ و $p = 0/702$) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۵ درصد خطا رابطه معنی داری وجود ندارد. به عبارت دیگر بین دیدگاههای افراد بر اساس سابقه فعالیت در حفاظت از منابع طبیعی در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود ندارد.



محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان همکاری سازمان های دولتی و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($r = -0/471$ و $\rho = 0/001$) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۱ درصد خطا رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد به عبارت دیگر میزان همکاری سازمان های دولتی در خصوص حفاظت از منابع طبیعی بر کاهش مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی تاثیر گذار بوده است.

محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان همکاری سازمان های غیردولتی و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($r = 0/245$ و $\rho = 0/086$) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۵ درصد خطا رابطه معنی داری وجود ندارد به عبارت دیگر همکاری سازمان های غیر دولتی تاثیری در رفع مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی نداشته اند و شاید این به علت آن باشد که سازمانهای غیردولتی در زمینه حفاظت از منابع طبیعی فعالیت کمتری داشته اند.

محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر بین میزان تامین مواد سوختی از طرف دولت و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($r = -0/620$ و $\rho = 0/000$) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۱ درصد خطا رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد به عبارت دیگر میزان تامین مواد سوختی از طرف دولت باعث کاهش مشکلات موجود در زمینه حفاظت از منابع طبیعی می گردد.

نتایج حاصل از آزمون کروסקال والیس در مورد متغیرهای نوع سوخت مصرفی روستائیان و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($X^2 = 10/05$ و $\rho = 0/018$) معلوم می گردد که مقدار بدست آمده در سطح ۹۵ درصد اطمینان معنی دار می باشد. بنابراین می توان اظهار کرد که نوع سوخت مصرفی بر کاهش میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی تاثیر گذار بوده است.

محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر توجه به مشارکت مردمی در طرح ها و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($r = -0/243$ و $\rho = 0/093$) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۵ درصد خطا رابطه معنی داری وجود ندارد. به عبارت دیگر توجه به مشارکت مردمی در طرح ها مستقل از مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی بوده است. نتایج حاصل از آزمون من وایت نی در خصوص مقایسه میانگین رتبه ای دو دیدگاه (کارشناسان بومی و کارشناسان غیر بومی) و نیز مقایسه ($Z = -0/264$ و $u = 270$) حاصل از جدول در سطح معنی داری ($\rho = 0/716$) نشانگر آن است که بین دیدگاه دو جامعه مذکور در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود ندارد.

برای بررسی تاثیرات همزمان متغیرهای مستقل بر وابسته از رگرسیون چند متغیره و روش گام به گام استفاده گردید که بترتیب متغیرهای میزان تامین سوخت توسط دولت برای روستائیان در گام اول و میزان همکاری سازمان های دولتی در گام وارد معادله رگرسیون چند متغیره گردیدند. نتایج بدست آمده نشانگر آن است که متغیرهای میزان تامین سوخت توسط دولت برای روستائیان و میزان همکاری سازمان های دولتی باعث کاهش میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی در معادله رگرسیون چند متغیره گردیده اند.

نتیجه گیری و پیشنهادها

- ۱- پیشنهاد می گردد در طرح های مربوط به حفاظت از منابع طبیعی به استفاده و بکار گیری از نیروهای حفاظتی که آشنا به اصول ترویجی و توسعه ای هستند تحت عنوان "جنگل بان مروج" توجه بیشتری مبذول گردد.
- ۲- توصیه می گردد از سازمان های غیردولتی بخاطر ماهیت خودجوش بودن آنها در حفاظت از منابع طبیعی کمک گرفته شود.
- ۳- با توجه به نتایج حاصل از تحقیق هنوز هم مشاهده می شود که روستائیان از سوخت های نباتی نظیر، هیزم و ذغال استفاده می نمایند توصیه می گردد که سوخته های فسیلی به عنوان جایگزین سوخت نباتی در دستور کار جدی مسئولین قرار گیرد.
- ۴- توصیه می گردد در جهت رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی وسایل و روشهای آموزشی بویژه: آموزش های عملی، کلاس های آموزشی - ترویجی، بازدیدهای ترویجی، اجرای برنامه های آموزشی از طریق رادیو و تلویزیون و استفاده از فیلم های آموزشی کمک گرفته شود.
- ۵- جهت رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی پیشنهاد می گردد عوامل ذیل به صورت جدی مورد توجه قرار گیرد.



- جذب و سازماندهی نیروهای افتخاری در قالب همیاران طبیعت مورد توجه قرار گیرد.
- جلوگیری از رقابت ناسالم و کنترل بهره برداری از جنگل و مرتع توسط دستگاه های ذیربط
- جلوگیری از حضور بیش از حد دام در مراتع و جنگل ها به وسیله ابزارهای قانونی
- هماهنگی بین بخش های اجرائی، تحقیقاتی و آموزشی در زمینه منابع طبیعی
- ایجاد انگیزه های مادی و معنوی جهت جلب مشارکت روستائیان در حفاظت از منابع طبیعی
- افزایش دانش، آگاهی و سطح سواد فنی روستائیان و بهره برداران در خصوص حفاظت و حمایت از منابع طبیعی و ارزش حیاتی این منابع در جامعه
- ۶- همچنین در قسمت سئوالات باز پرسشنامه نظرات و پیشنهادات مختلفی از سوی محققان، مروجان و کارشناسان منابع طبیعی در جهت بهبود و رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی ارائه گردیده است که در ذیل به طور خلاصه اشاره میگردد:
 - افزایش نیروی انسانی متخصص به عنوان محافظین جنگل و مرتع در بخش حفاظت از منابع طبیعی و جایگزینی نیروهای متخصص در زمینه های مختلف حفاظت از منابع طبیعی به جای نیروهای قدیمی با سطح تحصیلات پایین
 - ارایه آموزش های لازم در خصوص بالابردن فرهنگ حفاظت از منابع طبیعی از طریق ارتباطات تنگاتنگ نیروهای آموزشی - ترویجی با بهره برداران
 - تامین مالی پرسنل و کارکنان منابع طبیعی و بالابردن انگیزه بین نیروها و تخصیص اعتبار لازم برای این امر
 - وسایل مورد نیاز نیروهای محافظ جنگل و مرتع و تشکیل گروههای حفاظتی و ضربتی برای جلوگیری از استفاده بی رویه بهره برداران از منابع طبیعی
 - طراحی و برنامه ریزی مناسب جهت تدوین سیاستی مدون در خصوص کنترل و مدیریت دام.
 - افزایش امکانات پشتیبانی نظیر بی سیم، ماشین، موتور سیکلت و ...
 - ایجاد امنیت شغلی برای نیروهای محافظ جنگل و مرتع.
 - تشکیل دادگاه ویژه رسیدگی به تخلفات و تخریب منابع طبیعی در مراجع قضائی استان.
 - آگاه سازی عمومی در زمینه اهمیت منابع طبیعی و نقش آن در سلامت جامعه بایستی بصورت مستمر صورت گیرد تا در بین مردم نهادینه و بشکل فرهنگ درآید.
 - نظارت مستمر در اجرای طرحهای منابع طبیعی
 - برخورد صرف اداری و قهری با مردم در این بخش در بیشتر موارد به درک متقابل روستائیان منجر نشده که باید با برقراری ارتباط مناسب با آنان در برآورده نمودن نیازهایشان مساعدت نمود.
 - برآورد دقیق تولید مرتع و تعیین نرخ و ارزش اقتصادی مرتع و تبیین اهمیت آن برای جامعه
 - حذف واسطه ها از منابع طبیعی و جلوگیری از به یغما رفتن آب و خاک کشور توسط آنان و سپردن مدیریت مراتع به کسانی که مرتعدار واقعی می باشند.
 - حاکم شدن تفکر خلاق و بکارگیری نیروهای متخصص و دلسوز در مدیریت منابع طبیعی.
 - انتخاب کارشناسان ناظر مجرب و نظارت دقیق برانجام کار آنها.
 - بهره گیری از نظرات کارشناسان شاغل در بخش حفاظت در سطوح صفی و ستادی.
 - چاره اندیشی درخصوصی تعدد وظایف نیروهای شاغل در سطح بخش و شهرستان و تفکیک وظایف آنها.
 - بالابردن وضعیت اقتصادی ساکنین عرصه ها با اجرای طرحهای مختلف با همکاری سایر دستگاههای دولتی بنحوی که صرفاً به مرتع وابسته نباشند.
 - استفاده از دانش بومی روستائیان در امر حفاظت از منابع طبیعی
 - آموزش بهره برداران در خصوص قوانین و مقررات منابع طبیعی
 - همکاری با سایر دستگاهها (نظیر آموزش و پرورش) در اجرای برنامه های تبلیغی و ترویجی.



- تبیین جایگاه واقعی منابع طبیعی در کشور با تدوین استراتژی مشخص بنحوی که هر از چند گاه در ساختار تشکیلات آن تغییر ایجاد نشود.
- بالابردن سطح علمی کارکنان و انجام آزمون های علمی و عملی بصورت مستمر.
- صنعتی شدن دامداری در مناطقی که پتانسیل آن وجود دارد.
- افزایش دوره های آموزشی تخصصی ضمن خدمت برای کارکنان بخش منابع طبیعی.

منابع

- (۱) اختصاصی، محمد رضا - باغستانی میبیدی، ناصر - منابع طبیعی و مشکلات خرد و کلان - فصلنامه جنگل و مرتع شماره ۲۳ (۱۳۷۳).
- (۲) اسپونر، برایان - جنبه های اقتصادی و اجتماعی کنترل بیابانی شدن در آسیا و اقیانوسیه - ترجمه عنایت اله رنجبر از اخبار محیط زیست اسکاب جلد ۶ شماره ۳ جولای و سپتامبر ۱۹۹۸
- (۳) بهبهانی، مصطفی - بهنوش قاسمی بنبال توسعه پایدار مجله جهاد شماره ۱۸۳ (۱۳۷۴)
- (۴) پرویزی، آذرنوش - تشکیلات - سیاست ها و... سازمان جنگل ها و مراتع (۱۳۷۴)
- (۵) جندقی، محمود خلد برین، علی - نگرش جامع به بیابان زدایی سازمان جنگلها و مراتع کشور نشریه شماره ۱۹
- (۶) خلد برین، علی محمد رضا گنجی - نگرشی بر جلب مشارکت مردمی در اجرای برنامه های منابع طبیعی نشریه شماره ۱۳
- (۷) سازمان ملل متحد - معاهده بیابان زدایی - سازمان جنگل ها و مراتع کشور - دفتر فنی بیابان زدایی
- (۸) متولی، حسینعلی - بررسی عوامل موثر جلب مشارکت روستاییان در امر بیابان زدایی استان سمنان فصلنامه علمی جنگل و مرتع شماره ۵۶ .